

Тетяна Полтавець,

мол. наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ ПРОЦЕСИ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті взаємодія політики та суспільства представлена як визначальний фактор впливу на розвиток мови. Поширення українсько-російського білінгвізму в сучасній Україні розглядається в контексті інформаційного протистояння з Російською Федерацією. Сучасний вітчизняний інформаційний простір характеризується наявністю в ньому складних соціолінгвістичних процесів, що охоплюють механізми впливу соціально-політичних чинників на мову, культуру спілкування та розвиток білінгвізму. Під впливом сучасних інформаційних і телекомунаційних технологій мова стала найпотужнішим засобом маніпулювання. Етнолінгвістичні процеси в інформаційному просторі сучасної України залежать від багатьох факторів. Перш за все слід враховувати факт відкритої військової агресії Росії проти нашої держави та агресивну інформаційну війну як її важливу складову. По-друге, розв'язання проблеми російсько-українського білінгвізму може відбуватися за рахунок консолідації суспільства для протидії діям Росії у вітчизняному інформаційному просторі та загальнодержавної політики популяризації україномовного медіа-продукту.

Ключові слова: українсько-російський білінгвізм, інформаційний простір, інформаційна війна.

У той час, коли світова інформаційна індустрія перетворилась в особливу, якісно нову, галузь світової економіки та досягла глобальних масштабів, український інформаційний простір залишається порівняно слабозвинutoю сферою і є відображенням суспільно-політичної та медійної ситуації в державі. Поза всяким сумнівом чи не найважливішим чинником творення будь-якого, у тому числі й вітчизняного інформаційного простору виступає мова, а трансформації, що відбуваються в ньому, визначальним чином впливають на мовну поведінку суспільства та способи комунікації. Сьогодні вітчизняного інформа-

ційного простору характеризується наявністю в ньому білінгвістичних процесів, котрі беруть свій початок з часів перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського, Речі Посполитої та Московського князівства.

Проблема білінгвізму почала активно досліджуватися в другій половині ХХ ст. Лінгвістичний напрям у дослідженні двомовності передбачає аналіз співвідношення структур і структурних елементів кількох мов, їх впливу, взаємодії та взаємопроникнення на різних рівнях [1]. Так, лінгвіст У. Вайнрайх білінгвізм трактує як почергове використання двох мов, при цьому вказуючи на головну рису цього явища – функціонування двох мов у спілкуванні одних і тих самих носіїв [2].

Проблемою взаємозв'язків та взаємодії мов у радянській лінгвістичній школі займалися В. Аврорін, Л. Нікольський [3, 4], однак, вони більшу увагу приділяли російській мові та допускали існування двох рідних мов. Таким чином, дослідження російської та української мов у той період підпорядковувалися пануючій ідеології, яка в різноманітних формах виправдовувала «переваги» російської мови, у тому числі і як універсального засобу спілкування радянських людей.

У незалежній Україні фактор російської мови та російськомовного населення в міжмовній взаємодії суспільства розглядається з іншої точки зору. Зокрема, такі сучасні дослідники, як Л. Масенко [5], Н. Шумарова [6], В. Демченко [7], Є. Степанова [8], О. Ткаченко [9] та ін. досліджують асимілятивні процеси міжмовної взаємодії в українському мовному середовищі та на пострадянському просторі.

Білінгвізм передбачає, що дві мови функціонують в інформаційному полі як окремо взятої держави, так і абстрактно взятого суспільства та вживаються залежно від сфери й суб'єктів комунікації. Зважаючи на те що сучасний вітчизняний інформаційний простір до сьогодні не позбавлений багатьох радянських мовних стереотипів, можна стверджувати, що він до сьогодні багато в чому є спадково заідеологізованим. У часи існування Радянського Союзу політика насадження російської мови здійснювалася за рахунок штучного звуження сфер застосування української мови, що, у свою чергу, призвело до зменшення кількості тих, хто вважав і вживав українську мову як рідну. Існування двомовних спільнот у межах СРСР не розглядалося як проблема, натомість, радянські мовознавці підтримували уявлення про російську мову як основну

мову міжнаціонального спілкування, пропагували ідеї існування двох рідних мов і не вбачали проблеми у формуванні двомовного суспільства. Як наслідок, присутність у вітчизняному інформаційному просторі російської мови, зокрема, через переважання кількості російськомовних ЗМІ стала основою для вибудовування специфічного етнолінгвістичного середовища, яке позитивно сприймає ідеологеми та політичні кліше, пропоновані сусідньою країною. «Це впливає не лише на становлення національної самоідентифікації населення, але й на громадянську активність – громадяни починають сприймати себе частиною чужого культурного, а отже, і політичного простору», – переконана В. Карлова [10]. У цьому контексті варто згадати також твердження В. Карлової, яке з огляду на сучасні події на Сході України виглядають як прогноз, частина якого справдилася, щоправда, у «специфічній» формі: «Найбільшою загрозою при цьому є той факт, що наявність української за мовою і змістом на Заході і переважно російської за мовою і змістом на Сході України мереж масової інформації може викликати з часом утворення двох окремих етносів у межах держави, що може призвести до формування окремих етнічної, а потім і національної самосвідомості з неминучою умовою територіально-політичного розмежування в майбутньому східного і західного регіонів держави, що є реальною загрозою цілісності українського суспільства» [10].

Загалом феномен білінгвізму дуже поширений у сучасному світі. За даними дослідження британського лінгвіста Д. Граддола, білінгвів у світі значно більше, ніж монолінгвів (вживання однієї мови) [11, с. 471]. Однак на сучасному етапі білінгвізм у багатьох країнах є наслідком цілеспрямованого засвоєння іншої мови без участі її носіїв, тобто іноземного оточення, оскільки світ перебуває в єдиному інформаційному просторі і потребує об'єднання численних ресурсів та єдиної зрозумілої мови. Такий добровільний тип білінгвізму не несе загрози для суспільства і не призводить до витіснення рідної мови із вжитку.

Існують країни з насильно нав'язаним, примусовим типом білінгвізму (наприклад, країни з колоніальним минулим, пострадянські держави, багатонаціональні країни). Як правило, у таких «умовах залежна мовна спільнота змушена вивчати, крім рідної, ще одну мову і використовувати її для спілкування у визначених обставинах. Якщо друга мова поступово переймає всі функції рідної, виникає небезпека

зникнення рідної мови й перетворення двомовців на одномовців» [12, с. 8]. Слід зауважити, що науковці, досліджуючи білінгвізм, не дають однозначних дефініцій, так, наприклад вітчизняні фахівці зазначають: «Білінгвізм – це особливе психологічне явище, що передбачає вільне володіння двома мовами на рівні рідної, опанування всіх елементів мовної системи (граматики, лексики, фонетики) методом комунікативної практики з носієм мови в дошкільному та шкільному віці. Монолінгви спілкуються також багатьма мовами, але рідна мова в них одна. Білінгви відрізняються від монолінгвів тим, що опанували мову природним методом, а не педагогічним» [13, с. 168].

Білінгвізм в Україні є найбільш потужним чинником, який визначає мовну особистість. Українсько-російська двомовність має чітко виражений масовий характер, спричинений насадженням російської мови у період перебування України у складі СРСР. Згідно з даними дослідження, проведеного Центром Разумкова в рамках проекту «Формування спільної ідентичності громадян України в нових умовах: особливості, перспективи і виклики», станом на 2016 рік, 69% респондентів вважали рідною мовою українську, 27% – російську. Однак вдома українською мовою розмовляють 55% опитуваних, а російською – 41% респондентів. З огляду на ці статистичні дані, можна стверджувати, що в Україні останнім часом відбулися певні зміни в мовній ідентичності громадян, проте змін у вживанні мови не виявилось, що свідчить про стійкість мовних процесів [14]. Досліджуючи протікання мовних процесів в сучасній Україні доктор політичних наук В. Кулик вважає, що «у кожному разі, для більшості людей сильніша українська ідентичність не означає гіршого ставлення до російської мови, тобто для них уживання чи близькість до цієї мови не стали несумісними з усвідомленням себе українцями. Така настанова свідчить про етнокультурну інклюзивність нової української ідентичності, що постала під впливом Майдану та війни» [15, с. 100]. Водночас науковець Л. Панасюк стверджує, що масовий білінгвізм є «вагомим чинником розмивання української ідентичності в межах уже незалежної держави» [16, с. 245]. У мовознавстві поняття «мовна стійкість» трактується як характеристика індивідуальної чи масової мовної поведінки особистості, що спрямована на непохитне користування в щоденному житті певною мовою, незважаючи на те, якою мовою користується співрозмовник у процесі повсяк-

денної комунікації. Суспільство, що не виробило мовної стійкості, може втратити «найстабільнішу і найвпливовішу, найпоширенішу мову» [17, с. 15]. Проте досить часто в білінгвальному суспільстві прояви мовної стійкості в комунікативному процесі розглядаються як ознаки не толерантного ставлення до співрозмовника.

Таким чином, декілька поколінь українців (якщо брати лише радянський період), вихованих під впливом пропаганди «гармонійного співіснування» російської та національних мов, існували в умовах меншовартості мови пануючого етносу. Як наслідок, така де-факто російсько-українська двомовність призвела до послаблення позицій української мови в порівнянні з російською. Про це, щоправда, непрямо, вказувалося в Постанові Ради Міністрів Української РСР № 41 «Про Державну програму розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року» від 12 лютого 1991 р. «Українська мова – це мова багатомільйонного народу, що стала однією з найбагатших мов світу і може задовольняти потреби суспільства в спілкуванні, розвитку культури, освіти, науки й техніки. Тому нічим не виправдане звуження сфери функціонування мови корінного населення в державному, економічному, політичному та громадському житті» [18]. Свідченням упослідженості української мови в цей період є також зафіксована в п. 22 цієї ж Постанови необхідність «Сформувати оптимальну мережу дитячих дошкільних закладів і загальноосвітніх шкіл з українською мовою навчання і виховання: у Вінницькій, Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Львівській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій і Чернівецькій областях – до 1995 р.; у Житомирській, Кіровоградській, Полтавській, Харківській, Черкаській, Чернігівській областях і м. Києві – до 1996–1997 рр.; у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Кримській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Херсонській областях і м. Севастополі – протягом 1991–1999 рр.» [18]. Як бачимо, тодішній український уряд таким чином визнавав, що навіть в областях центральної та західної частин України не вистачало україномовних навчальних закладів. Особливої уваги є констатація факту гострої необхідності «розширити викладання українською мовою навчальних дисциплін у педагогічних навчальних закладах Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Одеської, Харківської, Херсонської та інших областей»

[18]. З прикрістю доводиться констатувати, що результатом невиконання та фактичного ігнорування органами державної влади пунктів цієї Постанови, (як, власне, і інших пізніших рішень української влади, які стосувалися підтримки української мови) стала сьогоднішня «популярність» ідей «русского мира» на територіях східних областей України. Попри це до сьогодні значна частина українського суспільства, не вбачає конфліктності в співіснуванні російської та української мов і прагматично ставиться до їх вживання, не усвідомлюючи потенційну загрозу для подальшого існування та розвитку української мови. На жаль, варто визнати, що цієї загрози не бачить також значна кількість представників українського парламенту, бо прийнятий 3 липня 2012 р. Верховною Радою України Закон України «Про засади державної мовної політики», широковідомий як «закон Ківалова –Колісніченка», спричинив значний суспільний резонанс. Наприкінці 2016 р., коментуючи ситуацію яка склалася довкола цього Закону, відомий український мовознавець Л. Масенко визнала: «Той факт, що в Українській державі досі лишається чинним мовний закон, який за підтримки Януковича запровадили його поплічники – тодішній головний комуніст, два сепаратисти, один з яких нині прийняв російське громадянство, а другий сидить під слідством, а також одіозний одеський суддя, засвідчує лише одне: Янукович утік, але справа його наразі живе...» [19].

Оцінюючи ситуацію з поширенням російської мови на українських теренах, вона ж констатує: «Російській мові вдалося витіснити і замінити українську на значній території її поширення у головній функції, яку виконує мова, – функції засобу спілкування між людьми. Ситуація, за якої нерідна мова претендує на роль, адекватну ролі рідної, неприродна і руйнівна. У таких обставинах взаємини двох мов визначають не гармонійне співіснування і взаємодія, а конфлікт і боротьба, яка триватиме доти, доки на цій території не перемаже одна з них» [12, с. 4]. Дослідниця обґрунтовано доводить, що, «на жаль, фальшива теза про «гармонійну» російсько-українську двомовність, яку свого часу радянська пропаганда пустила в хід для зомбування населення, і досі лишається впливовою в нашому суспільстві. Її нерідко повторює не тільки російська, а й українська преса, призначена для масового читача» [12, с. 15].

Реальна картина поширення білінгвізму в сучасній Україні багато в чому визначається впливом російської мови. Розвиток українсько-російського білінгвізму нині тісно пов'язаний перш за все з розвитком

інформаційного простору. У своєму виступі на засіданні Конституційного Суду України 13 грудня 2016 р., директор Інституту української мови НАН України П. Гриценко, зокрема, згадав про появу в політичному лексиконі поняття «русскоязычное население»: «Першим про це сказав міністр закордонних справ Росії Андрій Козирев. Воно вирросло з надр КПРС і КДБ які вже бачили, що Радянський Союз розвалюється. Значить, треба було шукати ті зачіпки, які будуть давати право тримати вкупі народи. Треба знати, що це є незмінна лінія поведінки нашого північного сусіда – Росії... Це лінія неприйняття окремих народів, невизнання українських народів, а стосовно українського народу це сталося 1847 р. коли з'явилася формула «не было, нет и быть не может»... » [20]. Учений запевняє: «Треба знати, що «російськість» як така (приналежність культурно, мовно, ментально, зорієнтованість на Росію) в Україні має принаймні два різновиди. Перший різновид – це те населення, яке має свою генезу родову, 3–4 покоління жили в російському середовищі. Таких ми заледве наберемо 5–7%. А всі інші – це ті, кому радянська влада не дала можливості отримати освіту українською мовою, адже, не забувайте, військова справа, технічні спеціальності, медицина, юриспруденція – це все була освіта російською мовою. Таким чином влада спонукала людей до того, щоб вони відмовлялися фактично від своєї мови» [20]. Важливість цього фактора пов'язана тим, що в сучасних умовах «...російська модель інформаційного імперіалізму як один з методів збереження контролю над політичними, а відтак і економічними процесами в країнах СНД, спрямована на відродження і модернізацію історичних міфів про позитивну об'єднувальну роль Російської імперії та Радянського Союзу, фактичне існування у модифікованій формі «русского мира» історичної спільності «радянського народу» тощо» [21].

Враховуючи нестабільну політичну ситуацію в Україні, яка підбурюється проросійськими політичними силами, двомовна преса може виконувати як об'єднувальну вирішальну функцію консолідації суспільства, так і призводити до міжнаціонального протистояння, розхитування засад державності. Унікальним середовищем, що продукує та поширює інформацію, засвідчує низку переваг, порівняно з традиційними виданнями (загальнодоступність, оперативність, швидка ротація повідомлень, незаангажованість, інтерактивний зв'язок тощо), у вітчизняному інформаційному просторі є інтернет-ЗМІ. Зважаючи на той факт, що «Інтернет

за своєю природою є дискурсивним, семантичним простором, у якому текст і мова відіграють провідну роль» [21], варто обов'язково брати до уваги швидкість поширення інформації та кількість користувачів інтернетом.

Під впливом сучасних інформаційних та телекомукаційних технологій мова стала найпотужнішим засобом маніпулювання. Одним з маніпулятивних механізмів є популяризація думки про «первинну значущість всього, створеного російською мовою» та тези про те, що «російська мова завжди функціонувала на території України,» тому немає сенсу заперечувати теорію державності двох мов – української та російської [22, с. 171]. Для впливу на підсвідомість українців, як за часів Радянського Союзу так і до сьогодні, використовується найпотужніше знаряддя маніпуляції – телекомунікація. Конкуренція двох мов в українському телепросторі застосовується як практика маніпуляції суспільною свідомістю, зокрема, для того, щоб сформувані у людей бажане ставлення до мови (у нашому випадку російської), потрібно в одному телефірі задіяти персонажів, що говорять різними мовами. При цьому україномовний ведучий чи просто герой сюжету, програми досить часто за різними критеріями «програє» своєму російськомовному візаві. Таким чином, до сьогодні значна частка інформаційного наповнення вітчизняного телепростору спрямована на відчуження українців від їхньої мови та культури. Повна монополізація цієї сфери життєдіяльності українського суспільства викликає занепокоєння та спонукає із застереженням ставитися до висновків про перспективи розвитку української мови у найближчі роки.

Важливим є також той факт, що білінгвізм впливає не тільки на свідомість українців, а й на творення самої мови, її лексику, фонетику, граматику, морфологію, стилістику. У цьому випадку варто звернути увагу на таке явище, як інтерференція (відхилення від норм кожної мови у двомовному спілкуванні внаслідок контактів мов). Таким чином, під впливом російської мови в українській мові змінюється вимова деяких звуків; порушуються норми формотворення слів; виникають відхилення від норми при відмінюванні. Фіксуючи такі факти, вітчизняні вчені доходять висновку, що «наслідком міжмовної взаємодії на лексичному рівні є семантичні зміни, які виникають через наявність у мовних системах синонімічних елементів, що відрізняються між собою лексичною та граматичною усталеністю в кожній із мов» [23, с.100]. Важливим недоліком функціону-

вання двох мов в одному середовищі, які викликають порушення у мовознавчих процесах, є виникнення таких мовних явищ, як калька, запозичення, русизми та суржик, що «повністю відтворюють російську вимову і вживаються у мові як затранскрибовані російські елементи» [24, с. 38]. Таким чином, у нашій мові, під впливом російсько-українського білінгвізму, виникають значні зрушення не на користь державної мови.

У якості висновків пропоную декілька тез. Етнолінгвістичні процеси в інформаційному просторі сучасної України залежать від багатьох факторів. Перш за все слід враховувати факт відкритої військової агресії Росії проти нашої держави та агресивну інформаційну війну як її важливу складову. На жаль, яскравим свідченням її ефективності є безліч інформаційних приводів, спровокованих прийняттям українським парламентом на початку вересня 2017 р. Закону України «Про освіту» які ми спостерігаємо у медіа-просторі до сьогодні. Власне «занепокоєння» у країнах-сусідах, у тому числі і в Росії, викликала ст. 7 згаданого Закону, у якій, зокрема, ідеться: «Мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова. Держава гарантує кожному громадянину України право на здобуття формальної освіти на всіх рівнях (дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої), а також позашкільної та післядипломної освіти державною мовою в державних і комунальних закладах освіти...» [25]. Коментуючи таку бурхливу реакцію, Є. Магда зазначив: «Цікаво, що публічно шмагаючи Верховну Раду за «наступ на права національних меншин», румунські та угорські політики не згадують про кількість українських шкіл на власній території та можливість отримувати освіту українськими представниками нашої діаспори. Найбільш показовим тут є випадок Росії, яка знову завела шарманку про «наступ влади Майдану на права російськомовних», хоча на її території мільйони українців не мають жодного права на освіту рідною мовою» [26]. Слід взяти до уваги, що гостро відреагувавши на український закон, Угорщина та Румунія тим самим дають нам привід підозрювати їх у можливості розіграти сепаратистські сценарії на основі «мовної проблеми» у недалекому майбутньому. Слід зазначити, що в міжнародному розголосі цього питання до певної міри спричинила і невпевненість української владної верхівки, якій, з нашої точки зору, варто було однозначно заявити, що вирішення подібних питань це проблема

внутрішньої політики і вони стосуються виключно до компетенції Української держави. По-друге, для розв'язання проблеми російсько-українського білінгвізму, попри його особливу гостроту в сучасних умовах, сьогодні чи не найкращий час, бо популяризація української мови сьогодні може відбуватися за рахунок консолідації суспільства для протидії діям Росії у вітчизняному інформаційному просторі шляхом надання податкових пільг україномовним видавцям, письменникам і поетам.

Література

1. *Дешериев Ю. Д.* Основные аспекты исследования двуязычия и многоязычия / Ю. Д. Дешериев, Н. Ф. Протченко // Проблемы двуязычия и многоязычия. – Москва : Наука, 1972. – С. 26–42.
2. *Вайнрайх У.* Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх ; пер. с англ. яз. и коммент. Ю. А. Жлуктенко ; вступ. ст. В. Н. Ярцевой. – Киев : Вища шк., 1979. – 263 с.
3. *Аврорин В. А.* Проблемы изучения функциональной стороны языка (К вопросу о предмете социолингвистики) / В. А. Аврорин. – Москва : Наука, 1975. – 275 с.
4. *Никольский Л. Б.* Синхронная социолингвистика: теория и проблемы / Л. Б. Никольский. – Москва : Наука, 1976. – 168 с.
5. *Масенко Л. Т.* Мова і суспільство: постколоніальний вимір / Л. Т. Масенко. – Київ : КМ Академія, 2014. – 163 с.
6. *Шумарова Н. П.* Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму : [монографія] / Н. П. Шумарова. – Київ : Київ. лінгвіст. ун-т, 2000. – 283 с.
7. *Демченко В.* Мовне середовище. Екстралінгвістичний нарис про Південь України : [монографія] / В. Демченко. – Херсон : АЙЛАНТ, 2001. – 210 с.
8. *Степанов Є. М.* Російське мовлення Одеси : [монографія] / Є. М. Степанов. – Одеса : Астро-принт, 2004. – 496 с.
9. *Ткаченко О. Б.* Мова і національна ментальність (спроба сучасного синтезу) / О. Б. Ткаченко. – Київ : Грамота, 2006. – 240 с.
10. *Карлова В. В.* Вплив засобів масової інформації на формування української національної свідомості [Електронний ресурс] / В. В. Карлова // Державне управління: теорія та практика. – 2007. –

№ 2. – Режим доступу: http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07_kvunc.htm. – Дата звернення: 28.07.2017. – Назва з екрана.

11. *Graddol D.* The Future of English? / D. Graddol. – The British Council. – 1997. – 66 p.

12. *Масенко Л. Т.* Мова і політика / Л. Т. Масенко. – Київ : Соняшник, 1999. – 98 с.

13. *Кушнерик В. І.* До проблеми формування двомовної особистості [Електронний ресурс] / В. І. Кушнерик, А. А. Холодова // *Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство.* – 2012. – № 6. – С. 167–172. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnuifm_2012_6_40. – Дата звернення: 03.07.2017. – Назва з екрана.

14. Консолідація українського суспільства: шляхи, виклики, перспективи : Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 16 груд. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf>. – Дата звернення: 01.07.2017. – Назва з екрана.

15. *Кулик В.* Мова й ідентичність в Україні після Євромайдану / В. Кулик // *Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонаціон. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України.* – 2016. – Вип. 2 (82). – С. 90–103.

16. *Панасюк Л. В.* Білінгвізм в соціально-політичному житті України : монографія / Л. В. Панасюк. – Київ : ВАДЕКС, 2013. – 270 с.

17. *Ткаченко О.* Проблеми мовної стійкості та її джерела / Орест Ткаченко // *Мовознавство.* – 1990. – № 4. – С. 14–18.

18. Постанова Ради Міністрів Української РСР № 41 «Про Державну програму розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року» від 12 лютого 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/41%D1%80-91-%D0%BF>. – Дата звернення: 28.07.2017. – Назва з екрана.

19. *Масенко Л.* «Русский мир» і «мовний закон» Ківалова-Колесніченка. Як це сталося (хронологія) [Електронний ресурс] / Л. Масенко. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28141317.html>. – Дата звернення: 20.09.2017. – Назва з екрана

20. Виступ професора Павла Гриценка на засіданні Конституційного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=gtoQKYd4D0Q>. – Дата звернення: 20.09.2017. – Назва з екрана.

21. *Половинчак Ю.* Сучасне інформаційно-комунікаційне серед-

овище як простір трансформації української національної ідентичності [Електронний ресурс] / Ю. Половинчак. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/nauk-mon/internet-duskurs.pdf>. – Дата звернення: 28.07.2017. – Назва з екрана.

22. *Фудерер Т.* Мовна стратифікація сучасного українського суспільства / Тетяна Фудерер. – Київ : Генеза, 2013. – 298 с.

23. *Олексюк О. М.* Соціолінгвістика та основи мовної політики : навч. посіб. / О. М. Олексюк, Н. І. Василькова. – Миколаїв : Ліон, 2014. – 264 с.

24. *Мельник Т.* Особливості соціально-мовної взаємодії як об'єктивної реальії / Т. Мельник // Зб. наук. пр. Берд. держ. педаг. ун-ту (Педагогічні науки). – № 4. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С. 31–39.

25. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>. – Дата звернення: 20.10.2017. – Назва з екрана

26. Закон про освіту: реакція країн-сусідів і що тепер робити Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24.tv.ua/yaki_visnovki_varto_zrobiti_ukrayini_z_reaktsiyi_susidnih_krayin_na_zmini_do_zakonu_pro_osvitu_n868584. – Дата звернення: 20.10.2017. – Назва з екрана.

References

1. Desheriev, YU. (1972). Osnovnye aspekty issledovaniya dvuyazychiya i mnogoyazychiya [Basic aspects of the study of bilingualism and multilingualism] *Problemy dvuyazychiya i mnogoyazychiya – Problems of Bilingualism and Multilingualism*. (pp. 26–42). Moscow: Nauka [in Russian].

2. Vajnrakh, U. (1979). YAzykovye kontakty. Sostoyanie i problemy issledovaniya [Language contacts. The state and problems of the study]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Russian].

3. Avrorin, V. (1975). Problemy izucheniya funkcionalnoj storony yazyka (K voprosu o predmete sociolingvistiki) [Problems of studying the functional side of the language (On the subject of sociolinguistics)]. Leningrad: Nauka [in Russian].

4. Nikolskij, L. (1976). Sinhronnaya sociolingvistika: teoriya i problem [Synchronous sociolinguistics: theory and problems]. Moscow: Nauka [in Russian].

5. Masenko, L. (2014). Mova i suspilstvo: postkolonialnyy vymir

[Language and Society: Post-Colonial Dimension]. Kyiv: Kyievo-Mohylyanska akademiya Akademiya [in Ukrainian].

6. Shumarova, N. (2000). *Movna kompetentsiya osobystosti v sytuatsiyi bilinhvizmu* [Language competence of personality in the situation of bilingualism]. Kyiv: Kyivskyy lnhvistychnyy universytetj [in Ukrainian].

7. Demchenko, V. (2001). *Movne seredovyshche. Ekstralinhvistychnyy narys pro Pivden Ukrayiny*. Language environment. Extralinguistic essay on the South of Ukraine. Kherson: AYLANT [in Ukrainian]

8. Stepanov, Ye. (2004). *Rosyiske movlennya Odesy* [Russian Broadcasting of Odessa]. Odessa: Astro-prynt [in Ukrainian].

9. Tkachenko, O. (2006). *Mova i natsionalna mentalnist (sproba suchasnoho syntezu)* [Language and national mentality (an attempt of modern synthesis)]. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].

10. Karlova, V. V. (2007). *Vplyv zasobiv masovoyi informatsiyi na formuvannya ukrayinskoyi natsionalnoyi svidomosti* [Influence of the mass media on the formation of Ukrainian national consciousness]. *Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktyka – Public Administration: Theory and Practice*. Retrieved from <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07 kvvunc.htm> [in Ukrainian].

11. Graddol, D. (1997). *The Future of English?* The British Council, 66 p. [in English].

12. Masenko, L. (1999). *Mova i polityka* [Language and politics]. Kyiv: Sonyashnyk [in Ukrainian].

13. Kushneryk, V. I. (2012). *Do problemy formuvannya dvomovnoyi osobystosti* [The problem of bilingual personality formation]. *Naukovyy visnyk Skhidnoyevropeyskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Filolohichni nauky. Movoznavstvo – Scientific Announcer of East Europe National University the Name of Lesia Ukrainian. Philological Sciences. Linguistics*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnuflm_2012_6_40 [in Ukrainian].

14. *Konsolidatsiya ukrayinskoho suspilstva: shlyakhy, vyklyky, perspektyvy*. Informatsiyno-analitychni materialy do Fakhovoyi dyskusiyi 16 hrudnya 2016 r [Consolidation of Ukrainian society: ways, challenges, perspectives. Information and analytical materials for the Professional discussion. December 16, 2016]. Retrieved from <http://old.razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf> [in Ukrainian].

15. Kulyk, V. (2016). *Mova y identychnist v Ukrayini pislya Yevromaydanu*

[Language and Identity in Ukraine after EuroMaydan]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN – Ukrayiny Scientific Notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies to them. I. F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine*, pp. 90–103 [in Ukrainian].

16. Panasyuk, L. (2013). Bilinhvizm v sotsialno-politychnomu zhytti Ukrayiny [Bilingualism in the socio-political life of Ukraine]. Kyiv: VADEKS [in Ukrainian].

17. Tkachenko, O. (1990). Problemy movnoyi stiykosti ta yiyi dzherela [Problems of linguistic stability and its source]. *Movoznavstvo – Linguistics*, no. 4, pp. 14–18 [in Ukrainian].

18. Postanova Rady Ministriv Ukrayinskoyi RSR № 41 «Pro Derzhavnu prohramu rozvytku ukrayinskoyi movy ta inshykh natsionalnykh mov v Ukrayinskiy RSR na period do 2000 roku» vid 12 lyutoho 1991 r. [Resolution of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR No. 41 «On the State Program for the Development of the Ukrainian Language and Other National Languages in the Ukrainian SSR for the period up to 2000» of February 12, 1991.] Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/> [in Ukrainian].

19. Masenko, L. «Russkyy myr» i «movnyy zakon» Kivalova – Kolesnichenka. Yak tse stalosya (khronolohiya) [«Russian World» and «Language Law» by Kivalov – Kolesnichenko. How did it happen (chronology)]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/28141317> [in Ukrainian].

20. Vystup profesora Pavla Hrytsenka na zasidanni Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny [Speech by Professor Pavlo Gritsenko at the session of the Constitutional Court of Ukraine]. Retrieved from <https://www.youtube.com> [in Ukrainian].

21. Polovynchak, Yu. Suchasne informatsiyno-komunikatsiyne seredovyshe yak prostir transformatsiyi ukrayinskoyi natsionalnoyi identychnosti [Modern information and communication environment as a space of transformation of Ukrainian national identity]. Retrieved from <http://nbuviap.gov.ua/images/nauk-mon/internet-duskurs> [in Ukrainian].

22. Fuderer, T. (2013). Movna stratyfikatsiya suchasnoho ukrayinskoho suspilstva [Language stratification of modern Ukrainian society]. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].

23. Oleksyuk, O. (2014). Sotsiolinhvistyka ta osnovy movnoyi polityky: navchalnyy posibnyk [Sociolinguistics and the foundations of language policy: a manual]. Mykolayiv: Ilion [in Ukrainian].

24. Melnyk, T. (2009). Osoblyvosti sotsialno-movnoyi vzayemodiyi yak obyektyvnoyi realiyi [Features of social-linguistic interaction as an objective reality]. *Zbirnyk naukovykh prats Berdyanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu (Pedahohichni nauky) – Collection of Scientific Works of the Berdyansk State Pedagogical University (Pedagogical Sciences)*. Berdyansk: BDPU, no. 4, pp. 31–39 [in Ukrainian].

25. Zakon Ukrayiny «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

26. Zakon pro osvitu: reaktsiya krayin-susidiv i sheho teper robyty Ukrayini [The law on education: the reaction of neighboring countries and what to do now in Ukraine]. Retrieved from https://24.tv.ua/yaki_visnovki_varto_zrobiti_ukrayini_z_reaktsiyi_susidnih_krayin_na_zmini_do_zakonu_pro_osvitu_n868584 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

Tetiana Poltavets,

Junior Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Ethno-Linguistic Processes in the National Media Space as a Condition of Public Safety

In the article the interaction of politics and society is presented as a determining factor of the language development. The spread of Ukrainian-Russian bilingualism in modern Ukraine is considered in the context of information confrontation between Ukraine and the Russian Federation.

The current national media space is characterized by complex sociolinguistic processes, which include the mechanisms of influence of social and political factors on language, culture, communication and the development of bilingualism. Under the influence of modern information and telecommunication technologies, language became the most powerful means of manipulation. Ethnolinguistic processes in the information space of modern Ukraine depend on many factors. Firstly, an open military aggression of Russia against Ukraine and the fact that information war is its important component. Secondly, that the problem of Russian-Ukrainian bilingualism may be solved due to the consolidation of society to counter the actions of Russia in the national information space and national policy of popularizing of Ukrainian-language media product.

Keywords: Ukrainian-Russian bilingualism, media space, information warfare.